

Araştırma/Research

DOI: 10.7822/omuefd.364970

OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi /

OMU Journal of Education Faculty

2018, 37(1), 171-188

Zihin Engelli, Serebral Palsili ve Otizmlı Çocuk Ebeveynlerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ile Ebeveynlik Algılarının Karşılaştırılması

Aydan AYDIN¹, Cennet Tuba ARSLANTÜRK EGİN²

Bu araştırmanın amacı zihin engelli, serebral palsili ve Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılıkları ile ebeveynlik kendilik algılarının karşılaştırılmasıdır. Bu karşılaştırma için çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ilinde yaşayan özel gereksinimli bireylerin ebeveynleri oluşturmaktadır. 334 ebeveynin katıldığı çalışmada, ebeveynlerin 266'sını anneler, 68'ini ise babalar oluşturmaktadır. Araştırmada Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği ile Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği kullanılmıştır. Özel gereksinimli bireylerin annelerinin ve babalarının Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği puanlarının çocuklarının engel türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda psikolojik dayanıklılık alt boyutlarında (yapısal stil, gelecek algısı, aile uyumu, kendilik algısı, sosyal yeterlilik, sosyal kaynaklar) ve toplam puanda anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Aynı zamanda özel gereksinimli bireylerin annelerinin Ebeveyn Rolüne ilişkin Kendilik Algısı ölçeği puanlarında çocuklarının engel türüne göre de anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Buna karşın, babalarının Ebeveyn Rolüne ilişkin Kendilik Algısı yeterlilik alt boyutunda sadece çocuğu zihin engelli olan babalar ile çocuğu serebral palsy olanlar arasında serebral palsy olanların lehine anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Ayrıca ebeveynlerin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği puanlarının ebeveyn türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında; aile uyumu, kendilik algısı, sosyal yeterlilik ve toplam puanda aradaki farkın anlamlı olduğu görülmüştür. Son olarak anne ve babaların Ebeveyn Rolüne ilişkin Kendilik Algıları puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Anahtar Sözcükler: Psikolojik dayanıklılık, Ebeveynlik algısı, Otizm, Zihin engelli, Serebral palsy

GİRİŞ

Yetişkinler çocuk sahibi olmaya karar verdiklerinde doğacak çocukları ile ilgili hayaller kurarken diğer yandan ebeveyn olma ile ilgili kendilerinden beklentilerini gözden geçirirler. Bir başka deyişle yeni rollerine, yani anne ve baba olmaya hazırlık yaparlar. Çocukları dünyaya geldiğinde de yeni rollerini üstlenerek, bilgi, sezgi ve tecrübelerinin eşliğinde ebeveynliğin gereklerini yerine getirmeye başlarlar. Ancak çocukları özel gereksinimli olarak doğduğunda ya da ilerleyen yaşlarda özel gereksinimli olduğu belirlendiğinde ebeveynlerin yaşam döngüleri değişir. Çünkü özel gereksinimli bir çocukla yaşamak ebeveynleri psikolojik olarak zorlamakta ve dayanıklılıklarını etkileyebilmektedir (Akkök, Aşkar ve Karancı, 1992; Arman, 2009). Diğer yandan bu dönemde ebeveynlerin kendilerini algılamaya

¹ Marmara Üniversitesi, aydanaydin@marmara.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5936-1052>

² Marmara Üniversitesi, tuba.arslanturk@marmara.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3093-490X>

biçimlerinin de etkilenebileceği düşünülmektedir (Hastings & Brown, 2002; Jones & Prinz, 2005). Özel gereksinimlilik, özellikle gelişim döneminde ortaya çıkan genel zeka seviyesinin, yani bilişsel, dil, motor ve sosyal yeteneklerin gelişimlerine engel olan beceri eksikliği ile karakterize olan bir durumdur. Özel gereksinim, zihin engeli, başka herhangi bir ruhsal ya da fiziksel koşul olmaksızın oluşabilir (ICD-10, 2016).

Özel gereksinimli bireyler şemsiyesi altında sınıflandırılan, zihinsel yetersizlik, gelişimsel dönemde ortaya çıkan, kavramsal, sosyal, pratik alanlardaki zihinsel ve uyumsal işleyiş eksikliklerini içeren bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır (DSM 5, 2013). Zihin engelli çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarının ek özel ihtiyaçları ile ilgilenmeleri gerekmektedir (Schieve, Blumberg, Rice, Visser & Boyd, 2007). Ayrıca ebeveynlerin yaşamını yeniden düzenlemesi gerekebilir, bu durumda ebeveynler duygusal zorlanma içerisine girebilirler (Arman, 2009). Araştırmalara göre engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin yaşamış olduğu stres onların ebeveyn öz-yeterliklerini azaltmakta, anksiyete ve depresyon gibi belirtilerini arttırmakta, aile ilişkilerini bozabilmektedir (McConnell & Savage, 2015; Rezendes & Scarpa, 2011). Özellikle de annelerin psikolojik problemleri daha fazla yaşadıkları bildirilmiştir (Bayat, Salehi, Bozorgnezhad & Asghari, 2011; Coşkun ve Akkaş, 2009; Rodriguez & Murphy, 1997; Uğuz, Toros, İnanç ve Çolakkadioğlu, 2004). Serebral palsi (SP) ise; yaşamın erken dönemlerinde anatomik ve fizik gelişimini henüz tamamlamamış beynin ilerleyici olmayan bir hastalığı sonucu ortaya çıkan, kalıcı hareket, tonus ve postur bozukluğudur (Blair & Watson, 2006). SP’de motor bozukluklara sıklıkla zihinsel yetersizlik, duyu problemleri, solunum ve beslenme problemleri ile iletişim, algılama, davranış ve epilepsi gibi sorunlar eşlik etmektedir (Boyd et al., 2013; Bax, Goldstein, Rosenbaum, Leviton & Panneth, 2005) ve bu ek sorunlarla birlikte SP’li çocuklar önemli derecede yetersizlikler göstermektedir (Gehrmann, Coleman, Weir Ware & Boyd, 2014; Kopal, 2005). SP’li çocuk ebeveynleri de çocuklarının bağımsız yaşam becerilerini kazanmalarında önemli bir yer tutmaktadır (Mei et al., 2015). Araştırmalarda SP’li çocuk ebeveynlerinin stres düzeylerinin yüksek olduğu ve kendilerini yetersiz hissettikleri (Butcher, Wind & Bouma, 2008; Güldaldı, 2010), çocuklarındaki fiziksel yeti yitimi ile annelerin psikolojik sıkıntı düzeyinde ilişkili olduğu (Altındağ ve diğ., 2007) bildirilmiştir. Otizm spektrum bozukluğu (OSB) sosyal-iletişim becerilerinde belirgin yetersizlikler, sınırlı, yineleyici davranışlar ve ilgi alanları ile karakterize edilen (American Psychiatric Association, 2013), nörogelişimsel (Schechtman, 2007; Sicile-Kira, 2004; Toth, Dawson, Meltzoff, Greenson & Fein, 2007), kalıtsal ve en karmaşık genetik bozukluklardan biridir (Vanderweele & Cook, 2003). OSB’li çocuklarda görülen temel iletişim ve sosyal becerilerinde yetersizlikler (Bernier & Gerdtts, 2010; Baron-Cohen, 2008; Ingersoll & Lalonde, 2010; Korkmaz, 2010; Lubetsky, Handen & Mcgonigle, 2011; Wing, 2012) ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim kurmalarında güçlük yaşamalarına neden olabilmektedir. OSB’li çocukların sosyal etkileşim ve iletişimdeki zorluklarının yanında yıkıcı ve kontrol edilmesi zor davranışlarının aile için kaos oluşturduğu (Myers, Mackintosh & Goin-Kochel, 2009) ve OSB belirtilerinin şiddetinin ebeveynlerin stresi üzerinde en güçlü yordayıcı olduğu (Lyons, Leon, Phelps & Dunleavy 2010) ifade edilmiştir. OSB’li çocuk ebeveynlerinin diğer yetersizliği olan çocuk ebeveynlerinden (serabral palsili, down sendromlu vb) daha fazla ebeveynlik stresi ve kaygı yaşadıkları görülmüştür (Akkök, Aşkar & Karancı, 1992; Dabrowska & Pisula, 2010; Estes, Munson, Dawson & Koehler, 2009; Eisenhower et al., 2005; Hayes & Watson, 2013; Johnson, Frenn, Feetham & Simpson, 2011; Osborne & Reed, 2010; Weiss, 2002). Zihin engelli, OSB’li ve SP’li çocuk ebeveynlerinin, çocuklarının özel gereksinimlerinden ötürü birçok zorluk yaşadığı ve psikolojik olarak zorlandığı için, psikolojik dayanıklılıklarının etkileneceği düşünülebilir.

Psikolojik dayanıklılık; kişinin zor durumlara uyum sağlama süreci ve stres yaratan durumlarla mücadele etmesi ile kendini toparlama gücü olarak tanımlanmaktadır (Alvord & Grados, 2005; Luthar

& Cicchetti, 2000; Masten, 2001; Masten & Coatsworth, 1998; Tusaie & Dyer, 2004). Aileler için dayanıklılık, daha önce baş etmeye çalıştıkları durumlardan daha güçlü bir şekilde çıkmaları ve kendilerini onarma kapasitesini gösterebilmeleri anlamına gelmektedir (Becvar, 2013). Ebeveyn olmanın getirdiği günlük stresle ilişkili olarak artan anksiyete ve depresyona karşı psikolojik dayanıklılığın koruyucu etkisi olduğu ve aile işlevlerini yerine getirmede etkisi olduğu (Bitsika, Sharpley & Bell, 2013; Bekhet, Johnson & Zauszniewski, 2012; Migerode, Maes, Buysse & Brondeel, 2012) bildirilmiştir. OSB'li çocukların annelerinin zihinsel engelli ya da normal gelişim gösteren çocukların annelerinden daha az dayanıklı oldukları belirtilmiştir (Weiss, 2002).

Her engel grubunun kendine has özellikleri ve farklı güçlükleri olması ebeveynlerin farklı şekillerde zorlanmalarına neden olurken, ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algılarını da farklı şekillerde etkileyebileceği düşünülebilir. Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, kısaca anne ve baba olarak ebeveynin kendisine bakış açısı olarak ifade edilebilir. İlâveten ebeveynlerin kendilerini, ne kadar yetkin hissettiği ebeveyn rolüne ilişkin beklenti ve hayal kırıklıkları ile kendilerini değerlendirebilmeleriyle ilgili olduğu söylenebilir.

Ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısının işlevleri olarak MacPhee ve diğerleri (1986) tarafından yeterlik, rol doyumu, yatırım ve rol dengeleme işlevleri tanımlanmıştır (Akt. Güler ve Yetim, 2008). Algılanan ebeveyn yeterliliği; ebeveynin çocuğu ile ilgili görevleri yerine getirebilmesi ile ilişkilidir ve ebeveynin yeteneklerini kullanabilmesi konusunda karar verebilmesi ya da buna inanması (Montigny & Lacharite, 2004) şeklinde tanımlanabilir. Annelerin normal çocuklarına karşı ebeveynlikte yeterli oldukları ancak engelli çocuklarına karşı yeterliliklerinin daha az olduğu (Beck, Daley & Hasting, 2004) ifade edilmiştir. İlâveten çocukların OSB, davranış problemleri vb. özel bir durumu olduğunda ebeveyn yeterlik algısının olumsuz etkilendiği (Hastings & Brown, 2002; Jones & Prinz, 2005) bildirilmiştir. Diğer yandan ebeveynlerin öz-yeterlikleri arttıkça psikolojik belirtilerin azaldığı (Rezendes & Scarpa, 2011; Telef, 2013) ifade edilmiştir.

Rol doyumu, kişinin ebeveyn olduktan sonra kendini anne ve baba olarak iyi hissetmesi ve ebeveynlik rolünden tatmin olmasıdır. Ebeveyn olma rolü çoğu ebeveyn için olumlu ve tatmin edici bir deneyim olabilirken (Hyun, 2000), özel gereksinimli bireylerin ebeveynleri için zorlayıcı pek çok görevi de beraberinde getirmektedir. Aile içindeki roller dikkate alındığında, söz konusu bakım yükünün en çok annelerin omuzlarına yüklendiği görülmektedir (Duygun, 2001). Anneler bakım yükünü üstlenirken babaların da çocuğun tedavi ve eğitim masrafları için para kazanmak zorunda kaldığı, maddi kaynak ve ulaşım için çaba gösterdiği de gözden kaçırılmamalıdır. Hem çocukları için ekstra sorumluluk yüklenen hem de emeklerinin karşılığını geç ve güç almak durumunda kalan ebeveynlerin rollerinden doyum almaları güç olabilir. Diğer yandan yapılan bir çalışmada OSB'li çocuk ebeveynleri çocukları aracılığıyla tolerans, sabır, eğlence, empati gibi olumlu duyguları kazandıkları ve kendilerini ayrıcalıklı hissettikleri belirtilmiştir (Myers, Mackintosh & Goin-Kochel, 2009).

Ebeveynler çeşitli şekillerde çocuklarına yönelik yatırım yaparlar. Bunlar mali yatırım, duygusal yatırım, temel bakıma yatırım, entelektüel yatırım, sosyal-ruhsal yatırım, ailevi-kişisel yatırım şeklinde açıklanabilmektedir (Bandeira & Seidl-de-Moura, 2012). Ayrıca ebeveyn yatırımı ebeveynin imkanlarını kullanması, çabası ve çocuğuna ayırdığı zaman ile ilgilidir (Corwyn & Bradle, 1999; Ma, Lai & Pun, 2002; Rosemary & Martin, 2014). Aileler çocuklarının yetersizliklerine yönelik tedaviler için uzmanlardan randevular almak, ev programlarının yürütülmesi vb. ihtiyaçları için, dikkate değer biçimde enerji ve maddi kaynaklarını kullanarak yatırım yapmaktadırlar (McConnell & Savage, 2015). Ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısının diğer bir işlevi olan rol dengeleme; ebeveyn, eş ve çalışan olarak kişinin elinde bulundurduğu rolleri etkili bir biçimde dengede tutmasıdır (Perry-Jenkins, Repetti & Crouter, 2000). Özel gereksinimli bir çocuğun varlığı ve ihtiyaçları aile içindeki rollerin yeniden düzenlenmesini gerektirir (Özşenol ve diğ., 2003). Yapılan bir çalışmada OSB'li çocuk ebeveynlerinin temel bakım veren, problem çözen, organize eden, eğitici, yol gösteren, çocuklarının hakkının

savunucusu olmak gibi pek çok rolü üstlenmek durumunda kaldığı, en temel rollerinden birinin de çocuklarının öğretmeni olma rolü olduğu bildirilmiştir (Hoogsteen & Woodgate, 2013). Görüldüğü gibi özel gereksinimli çocuk ebeveynleri çocuklarının engelinin getirdiği sorumluluklar nedeniyle, çocuklarına yönelik yeterlik, rol doyumu, yatırım ve rol dengelemede farklı deneyimlere sahiptir. Her engel grubunun da farklı özellikleri ve güçlükleri olması nedeniyle, ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıkları ile ebeveynlik kendilik algılarının farklılaşabileceği düşünülebilir.

Bu araştırmanın amacı, zihin engelli (ZE), serebral palsili (SP) ve Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan çocuk ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılıkları (PD) ile ebeveynlik kendilik algılarının (ERKA) karşılaştırılmasıdır. Araştırma problemleri şu şekildedir:

Özel gereksinimli bireylerin annelerinin PD ve ERKA, çocuklarının engel türüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Özel gereksinimli bireylerin babalarının PD ve ERKA, çocuklarının engel türüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin PD ve ERKA, anneler ve babalar arasında anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

YÖNTEM

Bu araştırma betimsel tarama modelinde bir araştırmadır. Betimsel araştırmalar; olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışır (Kaptan, 1998). Betimsel tarama modelinde bilimin gözlem, kaydetme, olaylar arasındaki ilişkileri tespit etme ve kontrol edilen değişmez ilkeler üzerinde genellemelere varma nitelikleri söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Çalışma grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu özel gereksinimli bireylerin ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan 334 ebeveynin 266'sını (%79,6) anneler, 68'ini (%20,4) ise babalar oluşturmaktadır.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	f	%	Geç. %	Yığ. %
Kadın	.02	1.111	2.000	6000
Erkek	.04	2.111	2.000	7000
Toplam	.08	4.111	6.000	9000

Veri Toplama Araçları

Çalışmada kullanılan veri toplama araçları ilk araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu, Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (PDÖ) ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeğidir (ERKA).

Kişisel bilgi formunda, formu dolduran ebeveyn türü (anne-baba), çocuklarının engel türü (zihin engelli, OSB, SP), özel eğitim alıp almadığı gibi değişkenlere ilişkin bilgiler sorulmuştur.

Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (PDÖ), Friborg ve arkadaşları tarafından 2003'de geliştirilmiştir. Basım ve Çetin (2011) tarafından uyarlaması yapılan ölçeğin öncelikle Türkçeye çeviri ve geri çeviri çalışmaları yapılmış ve ölçek 350 öğrenci ve 262 çalışan örneklem gruplarına

uygulanmıştır. Ardından ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği ile iç tutarlılığı araştırılmış, geçerliliği için ölçüt bağımlı geçerliliği ve doğrulatoryıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda, özgün ölçekle örtüşen ve 'Kendilik algısı', 'Gelecek algısı', 'Yapısal stil', 'Sosyal yeterlilik', 'Aile uyumu' ve 'Sosyal kaynaklar' boyutlarını içeren altı faktörlü yapı doğrulanmıştır ($\chi^2=1104$, $df=480$, $\chi^2/df=2,3$; $RMSEA=0,055$; $TLI=0,90$; $CFI=0,91$). Ölçüt bağımlı geçerliliği için Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kontrol Odağı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılık katsayılarının 0,66 ile 0,81 arasında ve test-tekrar test güvenilirliklerinin ise 0,68 ile 0,81 arasında değiştiği bulunmuştur. Ölçekte toplam da 33 soru bulunmaktadır. Ölçekten alınan puanın yükselmesi bireyin dayanıklılığın da yükseldiği şeklinde yorumlanmaktadır.

Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA), MacPhee ve arkadaşları tarafından 1986'da bireyin ebeveynlik rolünde kendisini ne derece yeterli gördüğü, rolünden aldığı doyum, rolüne yatırımı ve diğer yetişkin rolleri ile arasında ne derecede denge kurduğunu ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. ERKA Ölçeğinin Uyarlaması Güler ve Çetin (2008) tarafından ikinci kuşak annelerden ve onların anneleri olup çalışmada anneanne adı ile anılan birinci kuşak annelerden oluşan toplam 300 kişilik örnekleme ile yapılmıştır. Yapı geçerliğini sınamak amacıyla varimax eksen döndürme yöntemi kullanılarak faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, ERKA Ölçeği Türkçe uyarlamasından 22 maddeden dört madde atılarak orijinal dört faktörlü yapıya uyum sağlanmıştır ve dört bileşen toplam varyansın 49.91'ini açıklamaktadır. Bu ölçeğin güvenilirliğini sınamak için test-tekrar test ve ölçüt bağımlı geçerliğini sınamak için de Yaşam Yönelimi Testi (YYT) kullanılmıştır. YYT ölçeğinin ERKA ölçeğinin yeterlilik alt ölçeği ile .64, rol doyum ölçeği ile .30 ve rol dengelemesi alt ölçeği ile .29 düzeyinde ilişkili olduğu bulunmuştur. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeğinin alt ölçeklerinin güvenilirliğini sınamak amacıyla hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarına bakıldığında değerleri .61 ile .68 arasında değiştiği görölmektedir. Benzer şekilde test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının .59 ile .70 arasında olduğu gözlenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma başlangıcında, İstanbul'da yer alan beşi Anadolu yakasında beşi de Avrupa yakasında bulunan on rehabilitasyon merkezinde çalışan özel eğitim bölümü mezunu on öğretmen ile görüşülmüştür. Öğretmenlere araştırmanın amacı, ölçeklerin kullanılış biçimi ve formları doldurulurken dikkat edilecekleri hususlar anlatılmıştır. Ardından öğretmenlere toplamda 450 ölçek verilmiştir. Ölçekler öğretmenler aracılığıyla özel gereksinimli çocuk ebeveynlerine ulaştırılıp, doldurulup teslim edildikten sonra boş bırakılmış tamamlanmamış ölçekler ayıklanmış ve 334 ölçeğin veri girişi yapılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde istatistiksel analiz yöntemleri kullanılmış ve veriler bilgisayarda SPSS 15.0 programında analiz edilmiştir. Araştırma grubunu oluşturan özel gereksinimli çocuk ebeveynlerinin (anne ve baba ayrı ayrı ele alınmıştır) psikolojik dayanıklılıkları ve ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algıları çocuklarının engel türüne göre ortalama, standart sapma, arpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmıştır. Anneye ait verilerde tüm alt gruplarda arpıklık ve basıklık katsayıları açısından normal dağılımdan sapma olmaması sebebiyle parametrik testler, babaya ait verilerde ise bazı alt gruplarda normal dağılımdan sapma olması ve veri sayısının az olması sebebiyle parametrik olmayan testler tercih edilmiştir. Bu bağlamda özel gereksinimli bireylerin annelerinin psikolojik dayanıklılıkları ve ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algıları çocuklarının engel türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için Tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır. Özel gereksinimli bireylerin babalarının psikolojik dayanıklılıkları ve ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algılarının çocuklarının engel türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için ise Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılıkları ve ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algılarının anneler ve babalar arasında farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla da Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

BULGULAR VE YORUM**Tablo 2.** Özel Gereksinimli Bireylerin Annelerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ve Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algıları Çocuklarının Engel Türüne Göre Ortalama, Standart Sapma Ve Tek Faktörlü ANOVA Sonuçları

	Engel Türü	n	$\bar{X}$	S.s	sd	F	p
Yapısal stil	ZE	77	14,60	4,23	2/201	,33	,72
	OSB	95	14,28	2,68			
	SP	32	14,78	2,88			
	Toplam	204	14,48	3,37			
Gelecek algısı	ZE	77	13,35	4,15	2/201	,50	,61
	OSB	95	13,97	4,37			
	SP	32	13,44	3,98			
	Toplam	204	13,65	4,22			
Aile uyumu	ZE	77	22,03	5,90	2/201	1,63	,19
	OSB	95	22,78	5,55			
	SP	32	20,72	5,37			
	Toplam	204	22,17	5,68			
Kendilik algısı	ZE	77	22,84	5,27	2/201	,03	,97
	OSB	95	23,04	5,17			
	SP	32	22,91	5,16			
	Toplam	204	22,95	5,18			
PD Sosyal yeterlilik	ZE	77	21,49	5,19	2/201	,85	,43
	OSB	95	22,45	5,34			
	SP	32	22,59	5,58			
	Toplam	204	22,11	5,31			
Sosyal kaynaklar	ZE	77	24,77	6,18	2/201	2,86	,06
	OSB	95	27,01	6,31			
	SP	32	25,56	5,89			
	Toplam	204	25,94	6,26			
Toplam	ZE	77	119,08	22,29	2/201	,91	,40
	OSB	95	123,54	22,43			
	SP	32	120,00	22,25			
	Toplam	204	121,30	22,34			
Yeterlilik	ZE	77	17,21	5,18	2/201	1,81	,17
	OSB	95	17,14	4,76			
	SP	32	18,94	4,14			
Rol doyumu	ZE	77	12,18	3,34	2/201	1,93	,15
	OSB	95	11,91	3,67			
	SP	32	13,31	3,47			
ERKA Yatırım	ZE	77	10,75	3,83	2/201	,01	,99
	OSB	95	10,83	3,45			
	SP	32	10,81	3,86			
Rol dengelenmesi	ZE	77	12,08	3,87	2/201	2,67	,07
	OSB	95	10,89	4,45			
	SP	32	12,53	3,95			

Özel gereksinimli bireylerin annelerinin psikolojik dayanıklılık puanlarının çocuklarının engel türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan tek faktörlü ANOVA sonucunda yapısal stil ($F_{201}=0,33$, $p>0,05$); gelecek algısı ($F_{201}=0,50$, $p>0,05$); aile uyumu ($F_{201}=1,63$, $p>0,05$); kendilik algısı

(F201=0,03, p>0.05); sosyal yeterlilik (F201=0,85, p>0.05); sosyal kaynaklar (F201=2,86, p>0.05) alt boyutlarında ve toplam puanda (F201=0,91, p>0.05) aradaki farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Özel gereksinimli bireylerin annelerinin ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algıları çocuklarının engel türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan tek faktörlü ANOVA sonucunda yeterlilik (F201=1,81, p>0.05); rol doyumu (F201=1,93, p>0.05); yatırım (F201=0,01, p>0.05); rol dengelenmesi (F201=2,67, p>0.05) alt boyutlarında aradaki farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Araştırmanın ikinci araştırma sorusu olan; “Özel gereksinimli bireylerin babalarının psikolojik dayanıklılıkları ve ERKA çocuklarının engel türüne göre farklılaşmakta mıdır?” için yapılan Kruskal Wallis Testi Sonucu Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Özel Gereksinimli Bireylerin Babalarının, Psikolojik Dayanıklılıkları ve Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algıları Çocuklarının Engel Türüne İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonucu

	Engel türü	n	Sıra ort.	X ²	p
Yapısal stil	ZE	20	31,23	3,52	,17
	OSB	26	24,27		
	SP	6	20,42		
	Toplam	52			
Gelecek algısı	ZE	20	22,75	3,60	,17
	OSB	26	30,46		
	SP	6	21,83		
	Toplam	52			
Aile uyumu	ZE	20	24,25	,82	,66
	OSB	26	27,50		
	SP	6	29,67		
	Toplam	52			
PD Kendilik algısı	ZE	20	22,15	2,89	,24
	OSB	26	29,79		
	SP	6	26,75		
	Toplam	52			
Sosyal yeterlilik	ZE	20	24,28	1,33	,52
	OSB	26	26,88		
	SP	6	32,25		
	Toplam	52			
Sosyal kaynaklar	ZE	20	25,63	,13	,94
	OSB	26	26,85		
	SP	6	27,92		
	Toplam	52			
Toplam	ZE	20	24,70	,71	,70
	OSB	26	28,27		
	SP	6	24,83		
	Toplam	52			
Yeterlilik	ZE	20	20,63	7,54	,02
	OSB	26	28,10		
	SP	6	39,17		
	Toplam	52			
ERKA Rol doyumu	ZE	20	26,15	1,20	,55
	OSB	26	25,33		
	SP	6	32,75		
	Toplam	52			
Yatırım	ZE	20	21,68	4,01	,14
	OSB	26	28,46		
	SP	6	34,08		
	Toplam	52			
ERKA Rol dengelenmesi	ZE	20	21,18	4,07	,13
	OSB	26	30,00		
	SP	6	29,08		
	Toplam	52			

Özel gereksinimli bireylerin babalarının psikolojik dayanıklılık puanlarının çocuklarının engel türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda yapısal stil

($X^2= 3,52$; $sd=2$; $p>0.05$); gelecek algısı ($X^2= 3,60$; $sd=2$; $p>0.05$); aile uyumu ($X^2= 0,82$; $sd=2$; $p>0.05$); kendilik algısı ($X^2= 2,89$; $sd=2$; $p>0.05$); sosyal yeterlilik ($X^2= 1,33$; $sd=2$; $p>0.05$); sosyal kaynaklar ($X^2= 0,13$; $sd=2$; $p>0.05$) alt boyutlarında ve toplam puanda ($X^2= 0,71$; $sd=2$; $p>0.05$) aradaki farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Özel gereksinimli bireylerin babalarının ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algıları çocuklarının engel türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda rol doyumu ($X^2= 1,20$; $sd=2$; $p>0.05$); yatırım ($X^2= 4,01$; $sd=2$; $p>0.05$); rol dengelenmesi ($X^2= 4,07$; $sd=2$; $p>0.05$) aradaki farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur. Yeterlilik ($X^2= 7,54$; $sd=2$; $p<0.05$) alt boyutunda ve toplam puanda ($X^2= 7,25$; $sd=2$; $p<0.05$) ise gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniklerine geçilmiştir. Bu amaçla kullanılan özel bir test tekniği bulunmadığından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Mann Whitney U testi sonuçlarına göre hem yeterlilik alt boyutunda ($U = 24$, $p<0,05$) sadece çocuğu zihin engelli olan babalar ile çocuğu serebral palsi olanlar arasında serebral palsi olanların lehine anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur.

Tablo 4. Özel Gereksinimli Bireylerin Ebeveynlerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ve Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algılarının Anneler Ve Babalara Göre Mann Whitney U Testi Sonucu

	Formu dolduran	n	Sıra ortalaması	Sıralar toplamı	U	p	
PD	Yapısal stil	Anne	266	166,63	44323,00	8812,00	,74
		Baba	68	170,91	11622,00		
		Toplam	334				
	Gelecek algısı	Anne	266	166,14	44194,50	8683,50	,61
		Baba	68	172,80	11750,50		
		Toplam	334				
	Aile uyumu	Anne	266	174,83	46503,50	7095,50	,006
		Baba	68	138,85	9441,50		
		Toplam	334				
	Kendilik algısı	Anne	266	174,24	46348,00	7251,00	,01
		Baba	68	141,13	9597,00		
		Toplam	334				
	Sosyal yeterlilik	Anne	266	173,87	46250,00	7349,00	,02
		Baba	68	142,57	9695,00		
		Toplam	334				
	Sosyal kaynaklar	Anne	266	171,43	45601,00	7998,00	,14
		Baba	68	152,12	10344,00		
		Toplam	334				
Toplam puan	Anne	266	173,73	46212,50	7386,50	,02	
	Baba	68	143,13	9732,50			
	Toplam	334					
ERKA	Yeterlilik	Anne	266	168,29	44765,50	8833,50	,77
		Baba	68	164,40	11179,50		
	Rol doyumu	Anne	266	167,12	44453,50	8942,50	,89
		Baba	68	168,99	11491,50		
	Yatırım	Anne	266	165,05	43904,00	8393,00	,36
		Baba	68	177,07	12041,00		
	Rol dengelemesi	Anne	266	171,44	45602,00	7997,0	,14
		Baba	68	152,10	10343,00		

Özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık puanlarının anneler ve babalara göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan Mann Whitney U testi sonucunda yapısal stil

(U=8812, $p>0.05$); gelecek algısı (U=8683,5, $p>0.05$), sosyal kaynaklar (U=7998, $p>0.05$) alt boyutlarında aradaki farkın anlamlı olmadığı aile uyumu (U=7095,5, $p<0.05$); kendilik algısı (U=7251, $p<0.05$); sosyal yeterlilik (U=7349, $p<0.05$), ve toplam puanda (U=7386, $p<0.05$) aradaki farkın anlamlı olduğu ve bu farkın annelerin lehine olduğu anlaşılmıştır. Özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerin ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algıları ebeveynlik türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan Mann Whitney U testi sonucunda yeterlilik (U=8833,5, $p>0.05$), rol doyumu (U=8942,5, $p>0.05$), yatırım (U=8393,5 $p>0.05$) ve rol dengelenmesi (U=7997, $p>0.05$) puanlarında aradaki farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada zihin engelli (ZE), serebral palsili (SP) ve Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan çocuk ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılıkları (PD) ile ebeveynlik kendilik algılarının (ERKA) karşılaştırılması amaçlanmıştır. Özel gereksinimli bireylerin annelerinin ve babalarının psikolojik dayanıklılık puanlarının çocuklarının engel türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda psikolojik dayanıklılık alt boyutlarında (yapısal stil, gelecek algısı, aile uyumu, kendilik algısı, sosyal yeterlilik ve sosyal kaynaklar) ve toplam puanda anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Bu sonuç benzer araştırma sonuçları ile örtüşmektedir (Dukmak & Aburezeq, 2012; Glidden, Bamberger, Turek & Hill, 2010; Wang, Michaels & Day, 2011). Diğer taraftan Breitzkreuz ve diğerleri yaptıkları çalışmada psikolojik dayanıklılığın alınan sosyal destek, rehabilitasyon hizmetleri, iş ve mali destek ile farklılaşmakta olduğunu bulmuşlardır, gündelik yaşamlarına en yakın düzenlemeyi sağlayabilen ailelerin psikolojik dayanıklılıklarının daha yüksek olduğunu bildirmişlerdir (Breitzkreuz, Wunderli, Savage & McConnell, 2014).

Her engel grubunun kendine özgü farklı güçlükleri olmakla beraber, sonuçta aileler bu sorunları çoğunlukla kendi başlarına yüklenmek ve çözümler bulmak durumundadırlar. Bu süreç çocuklarının özel gereksinimli olmasının anlaşılmasıyla başlayan ilk şok ve ardından kabullenme ve çare arama sürecine değin benzer aşamaları (Akkök, 2003; Küçüker, 1993) izler. Ebeveynler çocuklarındaki soruna yönelik uygun sağlık ve eğitim hizmetlerini almak için çaba gösterirken, aslında mevcut sunulan imkanlar ve imkansızlıklar farklı engel grupları için çok da farklı görünmemektedir. Bu durumda aileler çocuklarının engelinin getirdiği güçlükler farklı olsa bile uygun hekimi bulmak, uygun tedavinin planlanması ve çocuklarının ihtiyaçlarına uygun eğitim hizmetlerini alabilmek için aynı sistem içinde, benzer süreçleri izlemektedirler. Genellikle de çocukları için uygun tedavi ve eğitim hizmetlerine ulaşmaya çalışırken de, hizmet alma sürecinde de tek başlarına mücadele etmek zorunda kalabilirler. Kısacası engelin adı ve özellikleri her ne olursa olsun, aileler aynı toplumda, aynı sistemin içinde yer aldıklarından benzer tedavi ve eğitim olanaklarına sahiptirler. Bir başka deyişle aileler kendi içlerinde farklı zorluklar yaşasa da, aile sistemi dışına çıktıklarında benzer mücadeleleri verdiklerinden, psikolojik dayanıklılıklarının da benzer olduğu ve bu nedenle engel türüne göre değişiklik göstermediği düşünülebilir.

Araştırmanın başlangıcında farklı engel grubunda çocukları olan ebeveynlerin yaşadıkları güçlüklerin farklılığı ve psikolojik sorunlarının farklılığı nedeniyle, psikolojik dayanıklılıklarının farklı olacağı düşünülmüştür. Çünkü yapılan araştırmalarda özellikle OSB'li çocuk ebeveynlerinin otizmin şiddeti ile beraberinde getirdiği davranışsal problemler nedeniyle diğer engel gruplarına kıyasla daha fazla ebeveynlik stresi yaşadıkları (Akkök, Aşkar ve Karancı, 1992; Bitsika, Sharpley & Bell, 2013; Dabrowska & Pisula, 2010; Estes, Munson, Dawson & Koehler, 2009; Hayes & Watson, 2013; Johnson, Frenn, Feetham & Simpson, 2011; Osborne & Reed, 2010; Weiss, 2002) ve SP'li çocuk sahibi ailelerde ebeveyn sıkıntısı ve stresin, OSB'li çocuk ebeveynlerinden daha yüksek olduğu, yaşam doyumlarının ise SP'li çocuk sahibi ailelerde daha düşük olduğu (Gülaldı, 2010) bildirilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle, farklı engel gruplarında çocukları olan ebeveynlerin psikolojik sorunlarının yoğunluğunun farklılığının,

ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıkları üzerinde de farklılık yaratabileceği düşünülmüş olmasına karşın, bu araştırma sonuçları bu görüşü desteklememektedir. Başka araştırmalarda ise OSB'li çocukların annelerinin zihinsel engelli ya da normal gelişim gösteren çocukların annelerinden daha az dayanıklı oldukları belirtilmiştir (Bitsika, Sharpley & Bell, 2013; Weiss, 2002).

Bu araştırmada özel gereksinimli bireylerin annelerinin ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algıları çocuklarının engel türüne göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda da anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Bu sonuç benzer araştırma sonuçları ile desteklenmektedir (Dukmak & Aburezeq, 2012; McConkey et al., 2008; Poon, Koh & Magiati, 2013). Bu durumda engel türü farklı olsa da annelerin kendilerine yönelik algılarının benzer olduğu söylenebilir. Çocuklarının bakım ve eğitimin sürecinde daha çok yer alan annelerin (bu araştırmaya katılanlardan %79,6'sını anneler, %20,4'ünü ise babalar oluşturmuştur) çocuklarının ihtiyaç ve özellikleri farklılaşsa bile, çocuklarına yeterli olmak ve aile içi rolleri düzenlemekte benzer sorumlulukları üstlendikleri düşünülerek, ebeveynlik kendilik algılarının da birbirine benzer olduğu söylenebilir.

Diğer yandan araştırmalarda annelerin normal çocuklarına karşı ebeveynlikte yeterli oldukları ancak engelli çocuklarına karşı yeterliliklerinin daha az olduğu (Beck et al., 2004) ve çocuklarının otizm, davranış problemleri vb. özel bir durumu olduğunda ebeveyn yeterlik algısının olumsuz etkilendiği (Hastings & Brown, 2002; Jones & Prinz, 2005) bildirilmiştir. Al-Kandari ve Al-Qashan (2010) yaptıkları çalışmada down sendromlu ya da Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuğa sahip annelerin kendilerine ait algılarının zihin engelli çocuğa sahip annelerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Al-Kandari & Al-Qashan, 2010). Yine Rosenblum-Fishman (2013) yaptığı çalışmada çocuğun problem davranışları kontrol altına alındığında annelerin kendilerini daha yeterli hissettiklerini ve stres seviyelerinin daha az olduğunu bulmuştur (Rosenblum-Fishman, 2013). Stoneman (2007) ise yaptığı çalışmada ailelerin sosyoekonomik düzey değişkeni kontrol altına alındığında ailelerin kendilerine olan inançlarının ve algılarının engel türüne göre değişmediğini bulmuştur (Stoneman, 2007). Diğer yandan özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin özel gereksinimli çocuklarına yönelik yatırım seviyelerinin daha yüksek olduğu (McConnell & Savage, 2015; Ma, Lai & Pun, 2002) bildirilmektedir. Bu araştırmada çalışma grubunda yer alan tüm ebeveynlerin benzer eğitim kurumlarına gitmeleri (rehabilitasyon merkezleri), birbirine yakın yatırımlarda bulduklarını düşündürebilir. İlaveten farklı engel gruplarından çocuklara sahip olsa da aslında annelerin ortak özelliği, özel gereksinimleri olan bir çocuğa sahip olmaktır. Bu ortak özellik annelerin çocuklarının gereksinimlerini, özel ihtiyaçlarını gidermek ve farklı bir çocukla yaşamının getirdiği benzer zorluklar ile karşılaşmalarını da beraberinde getirebilir. Dolayısıyla annelerin ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algılarının farklı bulunmaması, engel grupları farklı olsa da ebeveynlerin 'özel ve farklı bir çocuğa sahip olmak' ortak noktasında buluşmaları ile açıklanabilir. Ancak özel gereksinimli bireylerin babalarının ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algılarının çocuklarının engel türüne göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda; yeterlilik alt boyutunda sadece çocuğu zihin engelli olan babalar ile çocuğu serebral palsi olanlar arasında serebral palsi olanların lehine anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Bu durumda SP'li çocuğu olan babaların kendilerini zihin engelli çocuk babalarına göre daha yeterli algıladığı söylenebilir. Bu araştırmada yer alan SP'li çocukların tamamı zihin engeline de sahip olduklarından bu sonuç şaşırtıcıdır.

Özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık puanlarının anneler ve babalara göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda yapısal stil, gelecek algısı ve sosyal kaynaklar alt boyutlarında aradaki farkın anlamlı olmadığı görülürken; aile uyumu, kendilik algısı, sosyal yeterlilik ve toplam puanda aradaki farkın anlamlı olduğu ve bu farkın annelerin lehine

olduğu anlaşılmıştır. Benzer araştırmalar da bu sonuç ile örtüşmektedir (Gerstein, Crnic, Blacher & Baker, 2009; Lloyd & Hastings, 2009; Ozturk, Riccadonna & Venuti, 2014; Thompson, Hiebert-Murphy & Trute, 2013). Çocukların bakım sorumluluğunun genellikle annelerin üzerinde olduğu (Duygun, 2001; Uğuz, Toros, İnanç ve Çolakkadıoğlu, 2004) düşünüldüğünde, annelerin özel gereksinimli çocuklarıyla daha çok ilgilendikleri, kendilerini daha yetkin hissettikleri için de psikolojik dayanıklılıklarının arttığı söylenebilir. Diğer yandan anne ve babaların dayanıklılıklarının benzer olduğunu gösteren bulgular da mevcuttur (Bitsika, Sharpley & Bell, 2013; Kaner, Bayraklı ve Güzeller, 2011).

Özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerin ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algıları alt boyutları (yeterlilik, rol doyumunu, yatırım ve rol dengelenmesi) ile ebeveynlik türü arasında yapılan analizler sonucunda anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Bu araştırmanın aksine babaların ebeveyn rolleri ile yeterlik, yatırım, rol ve rol dengelemede annelere kıyasla daha iyi bir ebeveynlik algısına sahip olduklarını belirten araştırmalar (Delvecchio, Riso & Salcuni, 2015) bulunmakla birlikte, bu bulguyu destekleyen araştırmalar da (Boström, Broberg & Hwang, 2010; Boström et al., 2011; Ha, Hong, Seltzer & Greenberg, 2008) da mevcuttur. Boström vd. (2010) yaptıkları çalışmada ebeveynlerin algılarının anne ve babalar açısından farklılaşmadığını bulmuşlardır ve bu sonuç araştırma sonucunu desteklemektedir. Yapılan bir diğer çalışmada annelerin çocuğun bakımından sorumlu olan birincil kişi olması ve hayatını bu yeni role göre düzenlemesi ile ebeveynlik kendilik algısı alt boyutlarından iyi olma halinde babalara göre daha düşük puanlar aldıkları görülmüştür (Boström et al., 2011). Ha vd. (2008) ise, anne ve babaların yeterlilik ve rol doyumunu alt boyutlarına ilişkin iyi olma ve kendini psikolojik olarak iyi hissetme durumlarında farklılık bulamamıştır. Bu durumda anne ve babaların ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algılarının benzer olduğu söylenebilir. Annelerin ebeveynlik algısı, ebeveynlerin rollerine ilişkin yeterlikleri, rollerinden tatmin olmaları, ocuk yetiştirme ile ilgili yatırımları ile hem ebeveynlik hem de diğer sosyal rollerini dengelemeleri ile ilişkilendirilmektedir (Bornstein & Cote, 2004). Annelerin ebeveynlik algıları ve rol dengelemeleri, sosyal destekle sağlanan doyumla da ilişkilidir (Angley, Divney, Magriples & Kershaw, 2015; Seybold, Fritz & Macphee, 1991). Değişen koşullar babaların ebeveynlik rollerinde farklılıkları beraberinde getirmiş, babalar da çocuklarının bakımı ve eğitiminde sorumluluk almaya başlamışlardır (Seabra, 2007). Geçmişteki toplumsal ve kültürel beklentiler babanın sadece çalışmasına ve evi geindirmesine yönelik iken, bugün bu beklenti çocuğun yaşantısına katılmaya yönelik olmaya başlamıştır (Kuzucu, 2011). Bu bağlamda babaların da özel gereksinimli çocuklarının bakım ve eğitimlerinde rol alarak, ebeveyn sorumluluğunu paylaşarak ebeveyn olarak kendilerine yönelik algılarının anneler ile örtüştüğü düşünülebilir.

Araştırmada demografik değişkenlerden çocukların engellerine ilişkin olarak sadece engel türleri ele alınmıştır. Ancak engelin şiddeti, eşlik eden başka fiziksel/nörolojik problemler, davranışsal problemlerin olup-olmadığına dair bilgi alınmamıştır. Ayrıca ailelerin aldıkları destekler ve ne kadar süredir çocuklarının eğitim aldığı değişkenlerine yer verilmemiştir. Bu değişkenlerin yokluğu araştırmanın sınırlılıklarındandır. Bu sınırlılıklardan yola çıkılarak ileride yapılacak araştırmalar için, sözü edilen bu değişkenlere yer verilmesi önerilebilir. Ayrıca araştırmada yer alan ebeveynler rehabilitasyon merkezlerine devam eden ebeveynler olduğu için genellikle benzer koşullara ve olanaklara sahip oldukları düşünülebilir. Bu durum da araştırmanın sınırlılıkları arasında düşünülebilir. İleride yapılacak araştırmalarda da farklı koşullarda bulunan (eğitim kurumundan yararlanamayan ve/veya özel imkanları ile eğitim alan), psikolojik olarak sıkıntısı olan-olamayan, kendileri için psikolojik destek alan-almayan ebeveynlerin karşılaştırılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Akkök, F., Aşkar, P., & Karancı, N. (1992). Özürlü bir çocuğa sahip anne-babalardaki stresin yordanması. *Özel Eğitim Dergisi*, 1(2), 8-12.
- Altındağ, Ö., İşcan, A., Akcan, S., Köksal, S., Erçin, M., & Ege, L. (2007). Serebral palsili çocukların annelerinde anksiyete ve depresyon düzeyleri. *FTR-Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi*, 53, 232-41.
- Alvord, M., & Grados, J. (2005). Enhancing resilience in children: a proactive approach. *Professional Psychology: Research and Practice*, 36, 238-245.
- Al-Kandari, H. Y., & Al-Qashan, H. (2010). Maternal self-efficacy of mothers of children with intellectual developmental disabilities, down syndrome, and autism in Kuwait. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 27(1), 21-39.
- American Psychiatric Association. (2013). *DSM 5*. American Psychiatric Association.
- Angley, M., Divney, A., Magriples, U., & Kershaw, T. (2015). Social support, family functioning and parenting competence in adolescent parents. *Maternal and child health journal*, 19(1), 67-73.
- Arman, N.(2009). Zihinsel engelli çocuğa sahip anne ve babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile tükenmişlik ve kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Bandeira, T. T. A., & Seidl-de-Moura, M. L. (2012). Mothers and fathers' beliefs about parental investment. *Paidéia*, 22(53), 355-363. doi: <http://dx.doi.org/10.1590/1982-43272253201307>
- Baron-Cohen, S. (2008). *Autism and asperger syndrome*. New York: Oxford.
- Basım, N. ve Çetin, F. (2011). Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 104-14.
- Bayat, M., Salehi, M., Bozorgnezhad, A., & Asghari, A. (2011). The comparison of psychological problems between parents of intellectual disabilities children and parents of normal children. *World Applied Sciences Journal*, 12 (4), 471-475.
- Bax, M., Goldstein, M., Rosenbaum, P., Leviton, A., & Panneth, N. (2005). Proposed definition and classification of cerebral palsy. *Dev Med Child Neurol*, 47, 571-576.
- Beck, A., Daley, D., Hasting, R. P., & Stevenson, S. (2004). Mothers' expressed emotion towards children with and without intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 48, 628-633.
- Becvar, D. S. (2013). Family resilience relative to mental health challenges becvar (ed.), *Handbook of Family Resilience*, DOI 10.1007/978-1-4614-3917-2_24, New York: Springer Science Business Media.
- Bekhet, A. K., Johnson, N. L., & Zauszniewski, J. A. (2012). Resilience in family members of persons with autism spectrum disorder: a review of the literature. *Issues in Mental Health Nursing*, 33(10), 650-656.
- Bernier, R. A., & Gerds, J. (2010). *Autism spectrum disorder: a reference handbook*. California: Greenwood Publishing Group. Web site: <http://books.google.com.tr> adresinden 01 Nisan 2012 tarihinde edinilmiştir.
- Bitsika, V., Sharpley, C.F., & Bell, R. (2013). The buffering effect of resilience upon stress, anxiety and depression in parents with an Autism Spectrum Disorder. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 25(5), 533-543
- Blair, E., & Watson, L. (2006). Epidemiology of cerebral palsy. *SeminFetal Neonatal Med*, 11(2), 117-25.
- Bornstein, M. C., & Cote, L. C. (2004). Mothers' parenting cognitions in cultures of origin, acculturating cultures, and cultures of destination. *Child Development*, 75(1), 221-235.
- Boström, P. K., Broberg, M., & Bodin, L. (2011). Child's positive and negative impacts on parents – A person-oriented approach to understanding temperament in preschool children with intellectual disabilities. *Research in developmental disabilities*, 32(5), 1860-1871.
- Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2018, 37(1), 171-188.

- Boström, P., Broberg, M., & Hwang, C. P. (2010). Different, difficult or distinct? Mothers' and fathers' perceptions of temperament in children with and without intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 54(9), 806-819.
- Boyd, B. A. (2002). Examining the relationship between stress and lack of social support in mothers of children with autism. [Elektronik versiyon]. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 17(4), 208-215.
- Boyd, R. N., Jordan, R., Pareezer, L., Moodie, A., Finn, C., Luther, B., Weir, K. et al (2013). Australian Cerebral Palsy child study: protocol of a prospective population based study of motor and brain development of preschool aged children with cerebral palsy. *BMC neurology*, 13(1), 1.
- Breitkreuz, R., Wunderli, L., Savage, A., & McConnell, D. (2014). Rethinking resilience in families of children with disabilities: A socioecological approach. *Community, Work & Family*, 17(3), 346-365.
- Butcher, P. R., Wind, T., & Bouma, A. (2008). Parenting stress in mothers and fathers of a child with a hemiparesis: sources of stress, intervening factors and longterm expressions of stress. *Child: Care, Health and Development*, 34(4), 530-541.
- Corwyn, R. F., & Bradle, R. H (1999). Determinants of paternal and maternal investment in children. *Infant Mental Health Journal*, 20(3), 238-256.
- Coşkun, Y., & Akkaş, G. (2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kayęı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 10(1), 213-227.
- Dabrowska, A., & Pisula, E. (2010). Parenting stress and coping styles in mothers and fathers of preschool children with autism and Down syndrome. *Journal Of Intellectual Disability Research*, 54(3), 266-80. doi: 10.1111/j.1365-2788.2010.01258.x.
- Delvecchio, E., Di Riso, D., & Salcuni, S. (2015). Self-perception of parental role, family functioning, and familistic beliefs in Italian parents: Early evidence. *Frontiers in Psychology*. doi: 10.3389/fpsyg.2015.01983.
- Dukmak, S. J., & Aburezeq, I. M. (2012). Family functioning, social opportunities and health as predictors of stress in families of children with developmental disability in the United Arab Emirates. *Journal of the International Special Needs Education*, 15(2), 120-135.
- Duygun, T. (2001). Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri, stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine olan etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eisenhower, A. S., Baker, B. L., & Blacher, J. (2005). Preschool children with intellectual disability: Syndrome specificity, behavior problems, and maternal well-being. *Journal of Intellectual Disability Research*, 49, 657-671.
- Estes, A., Munson, J., Dawson, G., Koehler, E., Zhou, X. H., & Abbott, R. (2009). Parenting stress and psychological functioning among mothers of preschool children with autism and developmental delay. *Autism the International Journal of Research and Practice*, 13(4), 375-387.
- Gehrmann, F. E., Coleman, A., Weir, K. A., Ware, R. S., & Boyd, R. N. (2014). School readiness of Children with cerebral palsy. *Developmental Medicine & Child Neurolo*. Doi: 10.1111/dmcn. 12377
- Gerstein, E. D., Crnic, K., Blacher, J., & Baker, B. L. (2009). Resilience and the course of daily parenting stress in families of young children with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 53(12), 981-997.
- Glidden, L. M., Bamberger, K. T., Turek, K. C., & Hill, K. L. (2010). Predicting mother/father-child interactions: parental personality and well-being, socioeconomic variables and child disability status. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 23(1), 3-13.
- Gülaldı, D. (2010). Erken çocuklukta serebral palsili ve otistik çocuk annelerinin ebeveyn stres düzeylerinin yaşam doyumları ile ilişkisinin incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Güler, M., & Yetim, Ü. (2008). Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 34-43.

- Ha, J. H., Hong, J., Seltzer, M. M., & Greenberg, J. S. (2008). Age and gender differences in the well-being of midlife and aging parents with children with mental health or developmental problems: Report of a national study. *Journal of Health and Social Behavior*, 49(3), 301-316.
- Hastings, R. P., & Brown, T. (2002). Behavior problems of children with autism, parental self-efficacy, and mental health. *American Journal on Mental Retardation*, 107(3), 222-232.
- Hayes, S. A., & Watson, S. L. (2013). The impact of parenting stress: a meta-analysis of studies comparing the experience of parenting stress in parents of children with and without autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43(3), 629-642. doi: 10. 1007/s10803-012-1604-y.
- Hoogsteen, L., & Woodgate, R. L. (2013). Centering Autism within the family: A qualitative approach to autism and the family. *Journal of Pediatric Nursing*, 28(2), 135-140.
- Hyun, O. K. (2000). Parental role satisfaction among Korean mothers: I. *International Journal of Human Ecology*, 1(1), 1-14.
- Ingersoll, B., & Lalonde, K. (2010). The impact of object and gesture imitation training on language use in children with autism spectrum disorder. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 53, 1040-1051.
- Ingersoll, B., & Hambrick, D. Z. (2011). The relationship between the broader autism phenotype, child severity, and stress and depression in parents of children with autism spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 5(1), 337-344.
- Johnson, N., Frenn, M., Feetham, S., & Simpson, P. (2011). Autism spectrum disorder: parenting stress, family functioning and health related quality of life. *Families, Systems and Health*, 29(3), 232-252.
- Jones, T.L., & Prinz, R.J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical Psychology Review*, 25, 341-363.
- Kaner, S., Bayraklı, H., & Güzeller, C. O. (2011). Anne-babaların yılmazlık algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 12(2) 63-78.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri* (11. Baskı). Ankara: Tek Işık Web Ofset.
- Kobal, G. (2005). Ortopedik yetersizlikten etkilenmiş olan ve sağlık yetersizliği olan çocuklar. A. Ataman (Ed.) *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş* içinde (361-3872), 2. Baskı. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Korkmaz, B. (2010). Otizm: Klinik ve nörobiyolojik özellikleri, erken tanı, tedavi ve bazı güncel gelişmeler. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 45(80), 37-44.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79-91.
- Küçükler, S. (1993). Özürlü çocuk ailelerine yönelik psikolojik danışma hizmetleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 1(3), 23-29.
- Lloyd, T. J., & Hastings, R. (2009). Hope as a psychological resilience factor in mothers and fathers of children with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 53(12), 957-968.
- Lubetsky, M. J., Handen, B. L., & Mcgonigle, J. J. (2011). *Autism spectrum disorder*. Newyork: Oxford.
- Luthar, S. S., & Cicchetti, D. (2000). The construct of resilience: implications for interventions and social policies. *Development and Psychopathology*, 12, 857-885.
- Lyons, A. M., Leon, S. C., Phelps, C. E. R., & Dunleavy, A. M. (2010). The impact of child symptom severity on stress among parents of children with ASD: the moderating role of coping styles. *Journal of Child and Family Studies*, 19, 516 -524.
- Ma, J. L., Lai, K., & Pun, S. H. (2002). Parenting distress and parental investment of Hong Kong Chinese parents with a child having an emotional or behavioural problem: A qualitative study. *Child & Family Social Work*, 7(2), 99-106.

- MacPhee, D., Fritz, J., & Miller-Hely, J. (1996). Ethnic variations in personal social networks and parenting. *Child Development, 67*, 3278-3295. doi: 10.2307/1131779
- Masten, A. S. & Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: lessons from research on successful children. *American Psychologist, 53*, 205-220.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist, 56*(3), 227-238.
- McConnell, D., & Savage, A. (2015). Stress and resilience among families caring for children with intellectual disability: expanding the research agenda. *Curr Dev Disord Rep, 2*, 100-109. Doi: 10.1007/s40474-015-0040-
- McConkey, R., Truesdale-Kennedy, M., Chang, M. Y., Jarrah, S., & Shukri, R. (2008). The impact on mothers of bringing up a child with intellectual disabilities: A cross-cultural study. *International Journal of Nursing Studies, 45*(1), 65-74.
- Mei, C., Reilly, S., Reddihough, D., Mensah, F., Green, J., Pennington, L., & Morgan, A. T. (2015). Activities and participation of children with cerebral palsy: parent perspectives. *Disability and Rehabilitation* 2015, (ePub ahead of print), 1-10. Doi: <http://dx.doi.org/10.3109/09638288.2014.999164>.
- Migerode, F., Maes, B., Buysse, A., & Brondeel, R. (2012). Quality of life in adolescents with a disability and their parents: The mediating role of social support and resilience. *J Dev Phys Disabil, 24*, 487-503 DOI 10.1007/s10882-012-9285-1.
- Montigny, F., & Lacharite, C., 2005. Perceived parental self-efficacy: concept analysis. *Journal of Advanced Nursing, 49*, 387-396.
- Myers, B. J., Mackintosh, V. H., & Goin-Kochel, R. P. (2009). My greatest joy and my greatest heart ache: Parents' own words on how having a child in the autism spectrum has affected their lives and their families' lives. *Research in Autism Spectrum Disorders, 3*, 670-684.
- Osborne, L., & Reed, P. (2010). Stress and self-perceived parenting behaviors of parents of children with autistic spectrum conditions. *Research in Autism Spectrum Disorders, 4*(3), 405-414.
- Ozturk, Y., Riccadonna, S., & Venuti P. (2014). Parenting dimensions in mothers and fathers of children with autism spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders, 8*(10), 1295-1306.
- Özşenol, F., Işıksan, V., Ünay, B., Aydın, H. İ., Akın, R., & Gökçay, E. (2003). Engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi, 45*(2), 156-164.
- Perry-Jenkins, M., Repetti, R. L. & Crouter, A. C. (2000). Work and family in the 1990s, *Journal of Marriage and the Family, 62*, 981-998.
- Poon, K. K., Koh, L., & Magiati, I. (2013). Parental perspectives on the importance and likelihood of adult outcomes for children with autism spectrum disorders, intellectual disabilities or multiple disabilities. *Research in Autism Spectrum Disorders, 7*(2), 382-390.
- Rezendes, D. L., & Scarpa, A. (2011). Associations between parental anxiety/depression and child behavior problems related to autism spectrum disorders: the roles of parenting stress and parenting self-efficacy. *Hindawi Publishing Corporation Autism Research and Treatment*. Article ID 395190, 10 pages doi: 10.1155/2011/395190.
- Rodriguez, C. M. & Murphy, L. E. (1997). Parenting stress and abuse potential in mothers of children with developmental disabilities. *Child Maltreatment, 97*(3), 245-52.
- Rosemary, L. Hopcroft, R. L. & Martin, D. O. (2014). The primary parental investment in children in the contemporary USA is education testing the trivers-willard hypothesis of parental investment. *Human Nature, 25*(2), 235-250.
- Rosenblum-Fishman, S. D. (2013). Maternal self-efficacy and perceived stigma among mothers of children with ASD, ADHD, and typically developing children. *Graduate Doctoral Dissertations*. Paper 137.
- Seybold, J., Fritz, J., & MacPhee, D. (1991). Relation of social support to the self-perceptions of mothers with delayed children. *Journal of Community Psychology, 19*(1), 29-36.
- Schieve, L. A., Blumberg, S. J., Rice, C., Visser, S. N., & Boyle, C. (2007). The relationship between autism and parenting stress [Elektronik versiyon]. *Pediatrics, 119*(1), 114-121.

- Seabra, K. C. (2007). A paternidade em família urbana: Análise da participação do pai na creche-escola e nos cuidados com os filhos. *Unpublished Doctoral Dissertations*, Universidade do Estado do Rio de Janeiro, Rio de Janeiro, RJ.
- Sicila-Kira, C. (2006). *Adolescents on the autism spectrum*. USA: Penguin Group.
- Stoneman, Z. (2007). Examining the Down syndrome advantage: mothers and fathers of young children with disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 51(12), 1006-1017.
- Telef, B. B. (2013) Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin öz-yeterliklerinin ve psikolojik belirtilerinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 33-49.
- Thompson, S., Hiebert-Murphy, D., & Trute, B. (2013). Parental perceptions of family adjustment in childhood developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disabilities*, 17(1), 24-37.
- Toth, K., Dawson, G., Meltzoff, A., Greenson, J., & Fein, D. (2007). Early social, imitation, play, and language abilities of young non-autistic siblings of children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 37, 145-157.
- Tusaie, K., & Dyer, J. (2004), Resilience: A historical review of the construct, *Holistic Nursing Practice*, 18(1), 3-8.
- Uğuz, Ş., Toros, F., İnanç, B. Y., & Çolakkadıoğlu, O. (2004). Zihinsel ve/veya bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon ve stres düzeylerinin belirlenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 7, 42-47.
- Vanderweele, J.V., & Cook, E. (2003). Genetics of childhood disorders: XLVI. Autism, Part 5: Genetics of autism. *Journal of American Child Adolescent Psychiatry*, 42(1), 116-118.
- Wang, P., Michaels, C. A., & Day, M. S. (2011). Stresses and coping strategies of Chinese families with children with autism and other developmental disabilities. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 41(6), 783-795.
- Weiss, M. J. (2002). Hardiness and social support as predictors of stress in mothers of typical children, children with autism, and children with mental retardation. *Autism*, 6(1), 115-130.
- Wing, L. (2012). *Otizm el rehberi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- World Health Organization. (2016). *International classification of diseases (ICD-10)*. <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2016/en#/F70-F79>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Comparison of Psychological Resilience and Parental Perceptions of Parents Having Children with Mentally Handicapped, CP and Autism

Aydan AYDIN³, Cennet Tuba ARSLANTÜRK EGİN⁴

Extended Abstract: When the child is born with special needs or in future when defined a child with special needs, parents' life circles change. Because of living a child with special needs (SNC), parents are forced psychologically and their resilience might be affected.

According to researches parents who have SNC experienced stress so that parental self-perception decrease, anxiety and depression increase, family relations are disrupted (Rezendes & Scarpa, 2011; McConnell & Savage, 2015). Stress level of parents have a child with CP are too high and feel inadequate (Altındağ et al., 2007; Butcher, Wind & Bouma, 2008; Güldü, 2010). Difficulties in social interaction and communication and also destructive and problem behaviors of children with ASD, caused a chaos in the family and is the most powerful predictor of the stress on the parents (Myers, Mackintosh & Goin-Kochel, 2009; Lyons, Leon, Phelps & Dunleavy, 2010). Parents of children with intellectual disability (ID), autism spectrum disorder (ASD) or cerebral palsy (CP) experienced many difficulties because of special needs of their children, and forced psychologically, so that PR can be affected.

Psychologic resilience; is defined as an adaptation process to difficult situations, handling with stressful situations and a self-recovery power (Masten & Coatsworth, 1998; Luthar & Cicchetti, 2000; Masten, 2001; Tusaie & Dyer, 2004; Alvord & Grados, 2005). While unique characteristics and different difficulties of each disability group cause difficulties on parents in different ways, it is conceivable that SPPR is affected in different ways. The SPPR is enunciable as a self-perspective of parents being a mother and father. In addition, it is related to how parents feel competent, the expectations and frustrations are regarding the role of parents, and to evaluate themselves. Güler and Yetim (2008) cited that the functions of the SPPR are defined by MacPhee et al. (1986), and these functions are competence, role satisfaction, investment and role balance (Güler & Yetim, 2008). Parents of SNC have different experiences on competence, role satisfaction, investment and role balance for children because of the responsibilities brought by the child's disability.

The aim of this research is to compare the PR and the SPPR who have children with ID, CP or ASD.

The sample of this study is constituted by parents have SNC. 334 parents joined, and 266 of participants were mothers (79,6%), 68 of them fathers (20,4%).

Self-Perception of Parent Role Scale (SPPR) adapted by Güler and Çetin (2008), and Psychological Resilience Scale for Adults (PR) adapted by Basım and Çetin (2011) were used to data collection in this research.

In this research interviewed with ten teachers, graduated from special education and working in rehabilitation center. The aim of the research, how the scales will be used, and considerations when filling in forms told to teachers, and 450 scales given. Returning scales were stripped, 334 scales were obtained, and data were input and analyzed with SPSS 15.0.

As a result of the analysis, found that there is no difference the subscales scores and total PR scores of fathers' and mothers' have SNC according to types of the child disability. It was found that after analysis, there is no significant difference the SPPR of mothers' have SNC according to types of the child

---

³ Marmara University, aydanaydin@marmara.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5936-1052>

⁴ Marmara University, tuba.arslanturk@marmara.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3093-490X>

disability, however, in the competent subscale scores, there is significant meaningful difference, and fathers of children with CP have higher scores than fathers of children with ID (Table 2 and Table 3).

As a result of the analysis, there is a meaningful difference in subscales of family harmony, self-perception and social competence, and total score of PR according to type of parents, and found that mothers have higher scores than fathers. Additionally, there is no difference between SPPR scores of fathers and mothers (Table 4).

In this research firstly, we found that there is no difference between the scores of PR of both fathers and mothers of SNC according to type of child's disability. Even if difficulties came with the disability are different, parents follow similar process in the same system to get available educational services for child's needs. Therefore, PR scores might be similar, and it is not differentiating related to type of disability. Other researchers found that mothers of child with ASD have less PR than mothers of child with ID or normal child (Bitsika, Sharpley & Bell, 2013; Weiss, 2002).

Secondly, there is no difference between SPPR scores of mothers according to type of disability. Although needs and characteristics of children are differentiated, parents have similar responsible to be qualify and regulate roles in the family, so that self-perception can be similar. Additionally, no difference between SPPR scores of mothers means that even though type of disability is different, common point is 'having a special and different child'. However, competency scores of fathers of children with CP is differ and higher than scores of fathers of children with ID. It means that fathers of children with CP perceive themselves more adequate.

Thirdly, scores of fathers and mothers are differ from each other in subscales of family harmony, self-perception and social competence, and also total PR, and mothers have higher scores than fathers. Generally mothers take responsibility to take care of the child (Duygun, 2001; Uğuz, Toros, İnanç & Çolakkadioğlu, 2004), so that they might feel more competence and PR scores are going up.

Finally, there is there is no difference between SPPR scores of fathers and mothers. The self-perception, competency related to parental role, role satisfaction, investment to raise a child of mothers are associated with balanced both parental and social role (Bornsteinand & Cote, 2004). With changing conditions, parental role of fathers become different, and they start to take responsibility to take care and get educate (Kuzucu, 2011; Seabra, 2007). In this context, they share responsibilities and their SPPR are similar with mothers. Another research shows us, parental role, competency, investment, role and role balance of fathers are higher scores than mothers (Delvecchio, Riso & Salcuni, 2015).

Key Words: *Psychological resilience, Parental perception, Autism, Intellectual disability, CP*